Posudek disertační práce

Autor práce: Mgr. Blanka–Michaela Remešová

Název práce: Ženské a mužské role u kmene Iban na Kalimantanu

Vypracováno: Filozofická fakulta UK, Ústav etnologie

Autorka, vzhledem k terénní zkušenosti, vnímá u Ibanů diferenciaci genderových rolí jako základní strukturující činitel pevně zakotvený v hodnotách společnosti. Ve své práci se zajímá o kulturní konsekvence diferencovaných genderových rolí a o jejich percepci samotnými aktéry.

V úvodu práce seznamuje čtenáře s vlastní motivací se tématu věnovat a s otázkami, jež byly pro nasměrování práce určující. Následně podniká krátký exkurs do antropologie genderu, a zařazuje pasáž, v níž hodnotí obsah dosavadních antropologických poznatků o Kalimantanu. Autorka zde zřetelně lokalizuje, jaké oblasti života Ibanů jsou objasněny a kde zůstávají otevřené otázky.

V další části práce se autorka věnuje již výhradně Ibanům, popisuje jejich obživné aktivity a dále společenský a rodinný život, jehož společné zázemí autorka lokalizuje do *rumah panjang*, dlouhého společného domu, jehož jednotlivé prostory a jejich určení a využívání reprezentují diferenciaci soukromého a veřejného i genderových rolí. Popis *rumah panjang* a jednotlivých domén z hlediska genderu je zasvěcený a přesvědčivý. Z popisu hmotného prostředí autorka přechází na základní deskripci náboženského systému a sociální stratifikace. Věnuje zvýšenou pozornost inovačním faktorům společenského života nebo specifickým situacím, které prvky každodenní kultury tím více zvýrazňují. Takto věnuje například pozornost vlivu islámu, jehož zásady z hlediska genderové diferenciace se do původních hodnot a norem snaží implantovat především muži obohacení migrační zkušeností z prostředí, kde se již islám pevněji ukotvil. Podobně si všímá i slavnosti *gawai*, v jejíž některých částech nastává záměna genderových rolí. Ve shodných intencích sleduje dnes již sociálně mrtvý šamanismus, který byl u Ibanů charakteristický tím, že šaman do jisté míry integroval jinak výrazně odlišné mužské a ženské role.

Klíčovou roli mají v práci Blanky Remešové části, kde se věnuje činnostem, jimiž se zabývají výhradně ženy a muži. Očividně se snaží vyhnout disproporci, že by se věnovala především ženským činnostem a rolím, k nimž měla pravděpodobně lepší přístup. Tato vyváženost skýtá velký prostor pro komparaci. Ta jí ukazuje, že celá řada prací, ač byla svým charakterem odlišná a

příslušela pouze jedné genderové skupině, byla co do významu chápána samotnými aktéry tak, že vyvažovala jinou činnost uskutečňovanou druhým pohlavím. Tkaní *pua* například Blanka Remešová interpretuje jako „kompenzaci pro ženy, které byly vyloučeny z výprav dříve válečných, dnes cest za dobrodružstvím a získáním majetku. Výrobou *pua* tedy ženy tvořily nedílnou součást na rituálech plodnosti a prosperity, které spolu s lovem lebek vytvářely jeden celek" (s. 45). Při popisu výchovy dětí se podobně zdůrazňuje, jak v procesu enkulturace dochází již od útlého dětství k výchově chlapců a dívek tak, aby byli připraveni na plnění odlišných, ale vzájemně se doplňujících, genderových rolí.

Mužské činnosti spojuje Blanka Remešová především s *bejalai,* cestou za prací, ale též za zkušenostmi a získáním prestiže a majetku. *Bejalai* je ekvivalentem tradiční válečné výpravy a je v prostředí Ibanů téměř výhradně mužskou záležitostí, kromě odchodu žen do měst, kde se, jak říká autorka, živí vesměs prostitucí. K cestám a válečným výpravám se snad ve všech společnostech váže velké množství pověrečných praktik a jejich zahájení i zakončení je provázeno zpravidla rituálem. Blanka Remešová tuto stránku u Ibanů úspěšně podchytila a opět při jejím popisu sledovala genderovou diferenciaci, neboť při migraci se mnohé mění nejen pro toho, kdo odchází, ale i pro toho, kdo setrvává.

Za přínosné pokládám, že si Blanka Remešová alespoň zprostředkovaně všímala, kde se muži na svých pracovních migracích v současné době zaměstnávají a jaké praktické dopady to má na komunitu. Realisticky například působí popis „začarovaného kruhu", kdy se muži musí nechat zaměstnávat na nekvalifikovaných postech. Ekonomicky tedy svoji nepřítomnost při nekvalifikovaných a špatně placených zaměstnáních n*a bejalai vyváží* jen částečně, ale za to děti od útlého dětství musí pracovat na rýžových polích, aby kompenzovaly nepřítomnost mužů a nezískají proto odpovídající vzdělání, které by jejich rodinám umožnilo ekonomický vzestup. Z dětí vyrostou muži, kteří na *bejalai* opět získají jen nekvalifikovaná pracovní místa a celý proces se bude opakovat bez valné vyhlídky na sociální vzestup.

V závěru autorka přehledně rekapituluje získané poznatky a v deseti bodech shrnuje charakter genderového soužití Ibanů tak, aby se předešlo jakýmkoli misinterpretacím.

Práce Blanky Remešové je rozsahem spíše skromnější, je postavena především na deskripci situace v jedné skupině. Je však přehledná a citlivě zachází s tématem tradice a inovace. Neusiluje o senzace, ale o interpretační přesnost a toho si cením. Příliš nechápu, proč je kapitola Dajakové neorganicky zasazena až za popis genderových rolí Ibanů, když by logicky patřila na začátek disertační práce. K dotazníkovému šetření, které se při interpretaci migračních aktivit

Ibanů ukázalo jako vysoce funkční, by také bylo možné říci více: například jak vypadala tazatelská situace. Dále jsem se chtěl ještě jednou ubezpečit, že interpretace není až příliš simplifikovaná: opravdu odcházejí ibanské ženy do měst pouze v případě, že se budou živit prostitucí?

Práce ukazuje, že její autorka si je schopna vytýčit relevantní výzkumný úkol, řešit ho pomocí nástrojů a metodologických postupů, jež dává etnologie k dispozici, a představit ho čtenáři formou vědecké studie kvalitou odpovídající doktorské práci.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze 25. 2. 2007

PhDr. Zdeněk Uherek,CSc.
oponent